

Висновки. На основі вищеизложеного следует указать, что диагностика финансового состояния представляет собой научно-исследовательскую область, которая строится на определенных принципах и механизмах, и имеет систему методов и способов проведения. Диагностика финансового состояния, генерируя достижения различных областей знания, позволяет делать достаточно точные заключения о финансовом положении предприятия, «траектории его развития» и наиболее эффективные управленческие решения, органично включает методы анализа, прогнозирования и планирования, создавая основу для принятия экономически обоснованных управленческих решений.

Литература

1. Никитина Н.В. Антикризисное финансовое управление промышленным предприятием: теория, методология, практика : [монография] / Никитина Н.В. – Саранск. : Изд-во Мордов. ун-та, 2008. – 280 с.

Надійшла 10.10.2011

УДК 658.8

А. О. НІКОЛАЙЧУК, С. В. КОВАЛЬЧУК
Хмельницький національний університет

ІННОВАЦІЙНА ПОЛІТИКА ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Розглянуто порядок формування інноваційної політики, що дасть змогу забезпечити досягнення цілей інноваційної діяльності машинобудівних підприємств з урахуванням сили інноваційної позиції підприємства та підсистеми, які повинні входити до наведеного порядку. Розглянуто інструментарій реалізації інноваційних заходів. Запропонована значна кількість інструментів інноваційної політики, за допомогою яких підприємства і в цілому держава реалізують необхідні функції у цій сфері

The order of creation of innovative policy was observe, it lets to ensure of improvement of the innovative action aims in the industrial companies. Offered the far of instruments of innovative policy, by which enterprises and on the whole state will realize necessary functions in this sphere.

Ключові слова: інноваційна політика, оцінка, економіка, потенціал, розвиток, підприємство, формування, інструментарій.

На сьогодні основним завданням України є глибоке коригування економіки, мета якого – не просто економічне зростання, а набуття ним соціальної природи як основи стабільного економічного росту. Труднощі становлення ринкових відносин пов'язані з процесами зниження рівня НТП в Україні, який повинен бути головним фактором підвищення інноваційної політики активності вітчизняних підприємств.

Науково-технічний прогрес є одним із найважливіших чинників економічного розвитку. Результатом інноваційної політики є процес зародження та реалізація наукових ідей, що охоплює цілий комплекс відносин, пов'язаних із виробництвом, обміном і споживанням. Вітчизняні вчені – економісти вже тривалий час наголошують на тому, що без суттєвих позитивних зрушень у сфері інтенсифікації інноваційної політики неможливий сталий розвиток економіки країни. Сьогодні в науковій літературі все частіше зустрічаються дискусії з приводу сутності понять «інноваційний розвиток» та «інноваційна політика». Науковці концентрують увагу на формах і методах управління інноваціями: від корпоративних до державних, які в сучасних умовах покликані реалізувати інноваційну політику держави.

Теоретичним основам формування та реалізації інноваційної політики на підприємствах приділяли увагу багато вчених, зокрема: О. Лапко, О. Мазур, В. Марцин, С. Онишко, О. Притикіна, Ю. Стасюк, О. Щипанова, М. Чечетов, М. Шарко, М. Якубовський, Л. І. Кошкін, А. Е. Хачатуров, І. С. Булатов, А. П. Чернявський та ін. Вони сформуливали базові теоретичні положення сутності, структури, механізму реалізації інноваційної політики держави на сучасному етапі розвитку, запропонували критерії оцінки і ефективності на підприємстві.

Метою даної статті є висвітлення питань значення та потенціалу інноваційної політики та інновацій взагалі як для економіки країни, так і для підприємств. Більшість вчених дотримуються думки, що інноваційна політика – це діяльність, пов'язана із визначенням пріоритетів інноваційного розвитку країни, регулюванням інноваційної діяльності, підтримкою наявних та формуванням нових інновацій, малого та середнього інноваційного бізнесу, захистом інтелектуальної власності, а також національних інтересів при здійсненні операцій з інноваціями у сфері зовнішньоекономічних відносин [3].

Згідно із Законом України «Про інноваційну діяльність», інноваційна політика – це діяльність, що спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів і послуг.

Л. І. Кошкін, А. Е. Хачатуров, І. С. Булатов основною метою планування інноваційної політики вважають об'єднання всіх учасників проекту на виконання комплексу робіт для досягнення кінцевого результату і пропонують механізм розроблення інноваційної політики на підприємствах, що включає [5]:

- дослідження попиту на продукцію підприємства, визначення ємності ринку та перспектив його розвитку;

- дослідження ринків необхідних ресурсів;
- планування та організація інноваційної діяльності;
- кадрове забезпечення інноваційної діяльності;
- комплексний аналіз ефективності впровадження нововведень і пов'язаних з ними ризиків.

Інноваційна політика підприємства має формуватися на основі таких принципів:

- цільова орієнтація інноваційної діяльності (дотримання обґрунтованих цілей, заходів і напрямів нововведень);
- комплексність інноваційного процесу (передбачає гармонізацію заходів, ресурсів, структурних зрушень для реалізації інноваційних задумів);
- адаптивність нововведень і персоналу (новації повинні бути сприйнятливими для структури підприємства, а персонал – не відчувати новації від підприємства і себе від інновацій).

До того ж, як зазначає А.П. Чернявський, в умовах динамічного розвитку ринкових відносин, посилення конкуренції, зростання темпів зносу устаткування за умов дефіциту інвестиційних вкладень, промислові підприємства неминуче зіткнуться і вже стикаються з необхідністю самостійного формування збалансованої інноваційної політики, а перед управлінським складом виникає новий клас завдань, пов'язаний з доцільністю пошуку ефективних рішень для активізації інноваційної діяльності за допомогою збалансованої інноваційної політики, що забезпечує узгодження якісних і кількісних зв'язків всіх елементів інноваційної діяльності підприємства, створення умов для безперервного інноваційного саморозвитку, підвищення ефективності виробництва і зростання конкурентоспроможності в довгостроковій перспективі.

Формування інноваційної політики підприємств пропонуємо здійснювати на основі процесу, етапність якого надана на рис. 1.

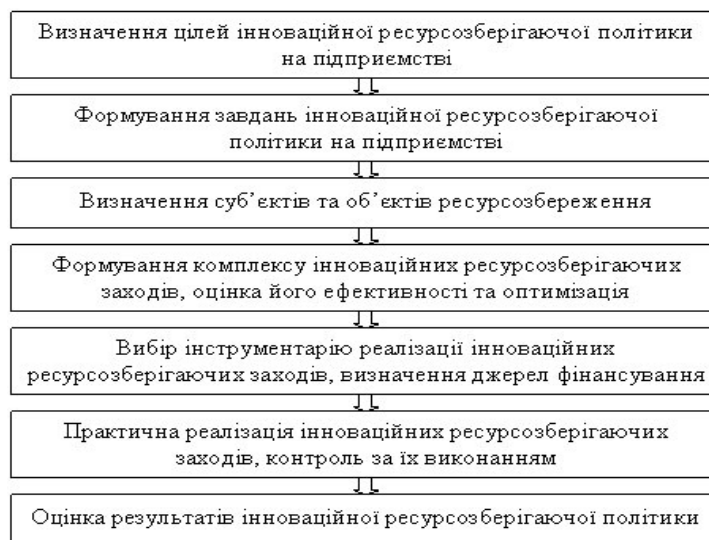

Рис. 1. Порядок формування інноваційної політики на промислових підприємствах

Процес розроблення збалансованої інноваційної політики підприємств починається з визначення цілей та завдань, які б враховували головні сфери діяльності підприємства, а також запити клієнтів, фінансові можливості, внутрішні бізнес-процеси та систему навчання і розвитку персоналу. Важливість адекватних цілей визначається і тим, що від їх встановлення залежить напрям розвитку підприємства. Далі здійснюється діагностика зовнішніх та внутрішніх впливів на предмет дотримання балансу системи підприємства шляхом аналізу зовнішнього та внутрішнього середовища.

Даний аналіз може проводитися загальновідомими методами, зокрема [4]:

- функціонально-вартісним аналізом;
- фінансовим аналізом (горизонтальним, вертикальним, порівняльним, аналізом фінансових коефіцієнтів, інтегральним аналізом);
- економічними методами (кореляційним, регресійним, дисперсійним, факторним аналізом);
- економіко-математичними методами оптимізації (методами лінійного і нелінійного програмування, мережевим планування);
- системним аналізом;
- маркетинговими аналітичними методами. Крім аналізу впливу внутрішнього середовища на формування інноваційної політики доцільно оцінити інноваційний потенціал на предмет достатності для розроблення і реалізації інноваційної політики.

Конкретизація поставлених цілей шляхом формулювання низки відповідних завдань відбувається на другому етапі. Наприклад, ціль зі зниження рівня ресурсоемності існуючих виробів може містити такі завдання, як вдосконалення конструкції існуючих виробів у напрямі ресурсозбереження, забезпечення більш якісного постачання підприємства необхідними матеріалами (бажано підвищеної якості та за менш високою ціною), більш раціональна організація технологічного процесу виготовлення існуючих виробів, прискорення обігу готової продукції, оплати її споживачем.

На третьому етапі визначаються суб'єкти та об'єкти цільового впливу відповідно до поставлених завдань. На цьому етапі досліджується коло суб'єктів зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства – споживачів, конкурентів, органів державної влади, безпосередньо підрозділів підприємства, окремих робочих груп, які впливають на досягнення кінцевого результату ресурсозбереження, та аналізується ступінь їх впливу, а також особливості об'єктів – технологічних процесів, виробничих ділянок, проміжної та кінцевої продукції, виробничих операцій тощо – для яких визначається їх сприйнятливність до зовнішніх впливів.

Четвертий етап передбачає формування множини альтернативних варіантів інноваційних ресурсозберігаючих заходів (технічних, соціальних, організаційних, економічних, екологічних (природоохоронних)), виходячи з визначеного кола суб'єктів і об'єктів впливу. На цьому етапі також проводиться економічна оцінка ефективності заходів з урахуванням стадій життєвого циклу промислової продукції та відбір найбільш ефективних з них, які формують підсумковий комплекс заходів, що підлягає подальшій реалізації.

На п'ятому етапі здійснюється підбір адекватного інструментарію для реалізації комплексу відібраних інноваційних ресурсозберігаючих заходів та визначаються джерела їх фінансування. Зазначений інструментарій повинен охоплювати застосування усіх методів управління: адміністративних, економічних, соціально-психологічних, з переважанням, на наш погляд, економічних важелів впливу.

Зокрема, адміністративний інструментарій може передбачати посилення норм витрат ресурсів підприємством, адміністративні стягнення за невиконання плану інноваційних ресурсозберігаючих заходів, перевитрату матеріалів та ін. Як правило, його використання пов'язане з формуванням негативної мотивації у працівника і менш ефективно, ніж економічне стимулювання, що поєднує як позитивну, так і негативну мотивації.

Інструментарій реалізації інноваційних заходів представлено на рисунку 2.

Після визначення спектру застосованих інструментів впливу та джерел фінансування на шостому етапі відбувається практична реалізація інноваційних ресурсозберігаючих заходів через ухвалення та виконання відповідних управлінських рішень, а також здійснюється контроль за ходом їх виконання.

Рис. 2. Інструментарій реалізації інноваційних заходів на підприємствах

Підсумковим етапом є оцінка інноваційної політики підприємств. Для її проведення можуть використовуватися показники, які відображають ступінь зміни вихідних показників – індикаторів, зокрема індекс інноваційної активності. Індекс інноваційної політики – це оцінка здатності бізнесу до стійкого економічного росту в середньостроковій перспективі, беручи до уваги поточний рівень технічного й інтелектуального потенціалу.

Доцільний масштаб ефекту мультиплікації розташований у діапазоні від мінімально припустимого його значення, що забезпечує існуючі темпи розвитку, до максимально можливого, що обумовлює бажаними темпами функціонування промисловості. Аналітичний вид індексу інноваційної політики неважко представити вираженням:

$$A = V_t \times K_t + V_r \times K_r + V_d \times K_d + V_z \times K_z + V_{p1} \times K_{p1} + V_{p2} \times K_{p2} + V_{p3} \times K_{p3} \quad (1)$$

Індекс інноваційної активності містить у собі комбінацію наступних коефіцієнтів:
 – K_t – темпи промислового розвитку;

- Кр – кількість розроблювачів (% від загального числа працівників);
- Кд – витрати на дослідження й розробки (% від реалізації товарної продукції);
- Кз – витрати на одного розроблювача (% від середньої зарплати по Україні);
- Крі – коефіцієнт рентабельності й інновацій;
- Кп – кількість інноваційних ідей, прийнятих до реалізації (%);
- Кпр – відношення реалізованих інноваційних ідей до загального числа висунутих пропозицій.
- В – питома вага вхідних в індекс коефіцієнтів, які для промисловості можуть бути обрані відповідно рівними: 0,23; 0,08; 0,26; 0,1; 0,13; 0,05; 0,15.

Індекс розраховується або на весь досліджуваний період, або по роках цього періоду, або ж на конкретний момент часу. Спочатку визначається його нормативне значення, що характеризує бажаний масштаб промислової потужності; чисельні значення коефіцієнтів K_i , що входять до індексу, у цьому випадку прогноуються відповідно до наявних ресурсів і прийнятими в розвинених країнах нормами. Потім підраховують величину індексу А, що відбиває існуюче положення в промисловості. Різниця між нормативним та існуючим індексами й дає необхідний масштаб ефекту мультиплікації.

Запропонований розрахунок індексу інноваційної активності на підприємствах дозволить:

- вести постійний контроль за реалізацією інноваційної стратегії, системи управління на підприємстві;
- швидко виявляти та аналізувати показники, що мають відхилення від норми та приймати ефективне рішення щодо їх виключення;
- виконувати порівняння з іншими підприємствами-конкурентами, а також зі світовими показниками;
- можливість оперативного та ефективного реагування на відхилення показників якісно і в строк реалізовувати всі намічені заходи та реалізувати стратегічні, управлінські цілі підприємства.

Ми пропонуємо значну кількість інструментів інноваційної політики, за допомогою яких підприємства і в цілому держава реалізує необхідні функції у цій сфері. Серед них можна виділити декілька груп:

Пряма фінансова підтримка інноваційних процесів:

- безпосереднє фінансування утворення нових галузей, наукоємних виробництв тощо за рахунок коштів державного бюджету, зокрема на державних підприємствах;
- ініціювання створення та фінансування науково-дослідницьких програм, наукових центрів шляхом конкурсного відбору;
- надання безпроцентних чи пільгових позик та грантів;
- державне замовлення на інноваційні продукти;
- дотації за рахунок державного бюджету для визначених галузей, виробництв чи технологій;
- компенсація банківського процента цілком чи його частини, в разі спрямування позики на фінансування інвестицій у технологічні інноваційні зміни;
- державні виплати провідним науковим центрам та науковцям;
- компенсація науково-дослідним установам витрат, пов'язаних з налагодженням інформаційного забезпечення (підключення до всесвітньої мережі «Інтернет», організація передплати зарубіжних видань для бібліотек тощо).

Фіскальні пільги для інноваторів:

- зниження ставок податку на прибуток підприємств;
- податковий кредит інноваційним підприємствам;
- зменшення суми прибутку до оподаткування шляхом виключення з нього вартості досліджень чи освоєння нової технології;
- звільнення від деяких відрахувань до бюджету;
- звільнення від сплати податку на прибуток, який отримано власниками майнових прав інноваційних та венчурних фірм;
- відстрочка сплати імпортного мита чи звільнення від його сплати в разі ввезення товарів для реалізації інноваційного проекту;
- пільгова амортизація для фірм, визначених як інноваційні.

Інші правові, інфраструктурні, економічні та політичні інструменти підтримки інновацій:

- удосконалення законодавства про авторське право, патентні відносини;
- введення системи сертифікації та стандартів, що заохочує споживання інноваційних товарів, товарів харчування високої якості, нових медичних, будівельних, телекомунікаційних, рекреаційних, туристичних, транспортних послуг тощо;
- розвиток та підтримка системи освіти в країні: закладів загальної освіти, університетів, спеціальної фахової підготовки, системи безперервного навчання і перекваліфікації робочої сили, курсів профільного тренінгу та менеджменту;
- тимчасовий дозвіл на монополію виробника інноваційних товарів та впровадника інноваційних технологій, або, навпаки, обмеження монопольного становища, що зменшує витрати становлення нових виробників товарів чи послуг;

– створення державної інформаційної інфраструктури, розширення доступу до інформаційних мереж та банків даних, бібліотек;

– надання державних замовлень підприємствам для гарантування компенсації витрат на фінансування інновацій;

– здійснення державного лобювання інтересів українських виробників інноваційної продукції на міжнародному рівні, застосування відповідного торговельного режиму та регулювання валютних курсів.

Узагальнюючи результати проведених у цій сфері досліджень, можна сформулювати такий основний критерій необхідності інтенсифікації економічних процесів: для розвитку інноваційної політики слід здійснити низку кроків щодо сприяння підвищенню рівня інноваційної активності з метою забезпечення зростання конкурентоспроможності вітчизняної продукції на основі освоєння науково-технічних досягнень та оновлення виробництва.

Загальним напрямком реалізації інноваційної політики підприємств є сприяння розвитку науково-технічного потенціалу, формування сучасних технологічних систем з метою їх використання у галузях економіки. Заміна морально застарілих технологій новими забезпечить підвищення ефективності функціонування виробничих та невиробничих структур.

Треба акцентувати увагу на таких напрямках реалізації інноваційної політики підприємств:

– сприяння підвищенню інноваційної активності підприємств;

– орієнтація на всебічну підтримку базисних і новітніх технологій;

– поєднання державного регулювання інноваційної діяльності з ефективним функціонуванням конкурентного ринкового інноваційного механізму;

– сприяння розвитку інноваційної діяльності в регіонах України;

– розвиток міжрегіонального і міжнародного трансфертів технологій, міжнародної інвестиційної співпраці;

– захист інтересів національного інноваційного підприємництва[2].

Інноваційна політика підприємства повинна передбачати послідовну заплановану цілеспрямовану комплексну інноваційну діяльність підприємства зі зміни кожного з елементів бізнесу даного підприємства, викликану попитом, обумовлену науково-технічним прогресом і спрямовану на діючу організаційну структуру, технологічні процеси, стиль і методи управління, продукцію, що випускається чи послуги, що надаються, джерела сировини і матеріалів, ринки збуту, документообіг та ін. При формуванні і реалізації інноваційної політики підприємства повинні бути враховані закони і тенденції розвитку науки, техніки і економіки.

Підсумовуючи вищезазначене, можна сказати, що від інноваційної політики підприємств залежить його здатність задовольняти потреби споживачів, положення на ринку, конкурентоспроможність і в остаточному підсумку, фінансову стійкість, спроможність до виживання. А для того, щоб забезпечити ефективну інноваційну політику підприємств на місцевих об'єктах, спочатку мають дійти сталого розвитку інноваційні процеси на державному рівні.

Література

1. Білозор Л.В. Методологічні підходи щодо формування інноваційної продукції / Л.В. Білозор // Економіка АПК. – 2004. – № 9. – С. 88–93.
2. Дацій О.І. Ефективність інноваційної діяльності : автореф. дис. ... д-ра екон. наук / Дацій О.І. – К., 2005.
3. Балабанов И.Т. Инновационный менеджмент / Балабанов И.Т. – СПб. : Изд-во «Питер», 2000. – 208 с.
4. Бузько І.Р. Стратегічне управління інвестиціями та інноваційна діяльність підприємства : [монографія] / Бузько І.Р., Варганова О.В., Голубенко Г.О. – Луганськ : Вид-во СХУ ім. В. Даля, 2002. – 176 с.
5. Економіка підприємства (в питаннях та відповідях) : навч. посібник / [І.І. Циглик, Я.Р. Бабик, М.Я. Ємбрик, В.Ф. Парашич]. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 105 с.
6. Європейський вибір. Концептуальні засади стратегії економічного та соціального розвитку України на 2002–2011 роки : послання Президента України до Верховної Ради України // Урядовий кур'єр. – 2002. – № 100.
7. Про інноваційну діяльність : закон України : [прийнято ВР 04.07.2002 р. № 40 – IV] // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 36. – 266 с.
8. Смірнов О. О. Інноваційна активність персоналу як джерело зростання конкурентних переваг підприємства / О. О. Смірнов // Актуальні проблеми економіки. – 2004. – № 11(41). – С. 117–125.
9. Шкарлет С. М. Структурно-функціональні передумови формування інноваційної політики у контексті формування економічної безпеки підприємств / С. М. Шкарлет // Формування ринкових відносин в Україні. – 2007. – № 4(71). – С. 107–116.

Надійшла 19.10.2011